

УДК 336.143:338.46

В. П. Горин,
д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6048-8330>
С. А. Коваль,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1565-4029>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.19-20.17

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ

V. Horyn,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of S. Yuriy Department of Finance, West Ukrainian National University
S. Koval,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of S. Yuriy Department of Finance, West Ukrainian National University

EFFICIENCY PROBLEMS AND VECTORS OF FISCAL POLICY MODERNIZATION
IN THE SPHERE OF CULTURE

У статті розкриті проблеми фіскальної політики у галузі культури й запропоновані вектори її модернізації у контексті пошуку альтернативних джерел фінансових ресурсів для потреб її розвитку. Розглянуто інструментарій фіскальної політики у галузі культури та законодавчі новації щодо підтримки культурних індустрій. Обґрунтовано необхідність бюджетної підтримки мережі закладів культури та окреслено ризики повної комерціалізації їх роботи. Проаналізовані результати діяльності культури й обґрунтовано, що вони дисонують із динамікою бюджетного фінансування галузі. Це дало підстави резюмувати про недостатній інтерес до послуг закладів культури та їх невідповідність запитам суспільства. Сформульовано ряд пропозицій щодо підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами у галузі й розширення масштабів залучення коштів недержавного сектору економіки для реалізації культурних проєктів.

The article reveals the problems of fiscal policy in the sphere of culture and proposes vectors for its modernization in the context of finding alternative sources of financial resources for its development. The fiscal policy tools in the sphere of culture are considered and legislative innovations regarding the support of cultural industries. The necessity of budgetary support for the cultural institutions is substantiated. The risks of full functional commercialization of the cultural institutions are indicated. That may cause to access restrictions to cultural services for a significant part of the population. The results of cultural activity are analyzed and it is substantiated that they are inconsistent with the budget financing dynamics of the industry. There has been a low interest in visiting museums, theatres and concert venues in Ukraine in recent years. The authors emphasize non-objectivity of budget programs efficiency indicators in the sphere of culture in Ukraine, as they contradict the sociological studies results on the cultural services consumption and the level of domestic society cultural development. This gave reason to summarize the lack interest to the cultural institutions services and their inconsistency with the population needs. Some proposals have been

formulated to increase of budgetary resources management efficiency in the culture industry and expand the scale of attracting funds from the non-state sector of the economy for the cultural projects implementation, such as: implementation the cultural management concept; introduction the programmatic principle of culture budget formation; optimization of cultural institutions quantity with their partial commercialization; removal of restrictions on the commercial services provision by cultural institutions; search for alternative sources and methods of cultural events financing. It is substantiated that the cultural institutions should intensify fundraising activities and attracts grants from donors for cultural and artistic events in the conditions of war and severe budget restrictions.

Ключові слова: фінансова політика, культура, культурні індустрії, податкові преференції, бюджетне фінансування, ефективність.

Key words: fiscal policy, culture, cultural industries, tax preferences, budget financing, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Одним із тріоди найважливіших напрямів фінансування соціальної сфери, роль якого на сьогоднішній день виявляється особливо показово, є культура та духовність. Незважаючи на те, що відповідно до ієрархії потреб А. Маслоу, задоволення культурних потреб не залежить до найважливіших для життєдіяльності людини, духовно-культурні цінності є маркером приналежності її до певного народу, а національні почуття визначають як найсильніші. Небезпідставною є поширена у науковому середовищі думка, що через недостатню увагу з боку держави до культурної сфери, відсутність активної політики формування культурної ідентичності українців і цілісного культурного простору, ігнорування культурної експансії з боку інших країн сепаратистські настрої та "культурний колоніалізм" в Україні набули таких масштабів, що в підсумку вилились у військову агресію проти нашої країни, підтримувану частиною населення держави. Як справедливо зазначають члени Американської асоціації українських студій, культура, освіта, мистецтво і наука в сучасних умовах постають ключовими чинниками у глобальному визнанні суверенітету держави. Без власної культури та освіти країна перетворюється на територію, яка сама запрошує колонізаторів, що обертається втратою людських життів [12]. Таким чином, проведення активної культурної політики, спрямованої на формування сучасного, патріотичного, духовно багатого та інтелектуально освіченого суспільства належить до найважливіших пріоритетів забезпечення національної безпеки.

Складність ситуації у галузі культури багато в чому пов'язана з недоліками фінансової політики її регулювання. Вузкість вітчизняного ринку культурних індустрій та жорстка конкуренція з боку субсидованого іноземного культурного продукту, недостатність наявних форм фінансних преференцій для галузі культури, нерозвиненість у суспільстві традиції підтримки культурно-мистецької сфери з боку бізнесу та заможних

верств населення, слабкий інтерес з боку менеджменту закладів культури до використання сучасних технологій залучення ресурсів на культурні проєкти поряд із перманентним дефіцитом бюджетного фінансування та прогалинами у фінансовому регулюванні галузі поглиблюють її фінансові проблеми та стримують реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку культури.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання фінансової політики у галузі культури та мистецтва не користується значною увагою з боку представників економічної науки, наукові публікації з цієї проблематики мають епізодичний характер або ж тематика культури розглядається у контексті загальних проблем функціонування державних фінансів. Проте, необхідно виокремити кілька наукових праць останніх років, які фокусують увагу на питаннях фінансової політики у галузі культури. Серед них: праця О. Копил, присвячена розкриттю європейського досвіду інвестування у культуру та оцінюванню можливостей його імплементації в Україні (авторка аналізує інструментарій залучення фінансових ресурсів у сферу культури та формулює концептуальну модель її багатоканального фінансування) [13]; робота М. Кічурчак, де проведено оцінку бюджетного фінансування сфери культури на субнаціональному рівні [11]; праця Г. Возняк, присвячена розкриттю проблем бюджетного фінансування галузі культури [7]. Проте, зважаючи на вагоме гуманітарне, економічне і безпекове значення культури, невирішеність проблем її фінансового забезпечення вимагає постійної уваги до них з боку науковців. Особливої гостроти ці питання набули в умовах повномасштабної агресії проти України, коли потреби захисту держави змушують переорієнтувати бюджетні ресурси на національну оборону, тоді як інші галузі національної економіки, зокрема, культура потребують радикального підвищення ефективності використання обмеженого бюджетного фінансування та пошуку альтернативних механізмів залучення фінансових ресурсів для їхніх потреб.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у розкритті проблем ефективності фіскальної політики у галузі культури та підходів до їхнього вирішення, а також окресленні додаткових способів мобілізації фінансових ресурсів для потреб культури в сучасних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Необхідність використання різних форм фіскальної підтримки культури була вперше ґрунтовно розкрита у праці В. Баумоля та В. Боуена "Виконавське мистецтво, економічна дилема: дослідження проблем, загальних для театру, опери, музики і танців" [2]. Розвиваючи основні ідеї В. Баумоля, Дж. Гейлбрюн звертає увагу на так звану "хворобу витрат", характерну для галузі культури. Її суть полягає в тому, що на відміну від інших галузей економіки, для яких характерне постійне зростання продуктивності праці за рахунок технологічних новацій, підвищення кваліфікації персоналу, економії від масштабу виробництва, кращого менеджменту, у культурних індустріях такий ефект неможливий [3]. Особливістю економіки культури є причиною того, що найчастіше доходи закладів та організацій культури не покривають усіх витрат на продукування відповідних культурних благ, а різниця може бути покрита за рахунок суспільних коштів чи приватних пожертв. Резонанс від розповсюдження ідей В. Баумоля став поштовхом для введення у багатьох розвинутих країнах програм субсидування та фінансової підтримки галузі культури.

Загалом галузь культури можна розмежувати на дві складових: культурні індустрії, які функціонують на комерційних засадах та мережа закладів культури — бюджетних установ. Перші продукують послуги масового споживання (так звані мас-культ). Такі культурні індустрії можуть отримувати державну фінансову підтримку в рамках цільових програм. Натомість, друга група закладів культури надає так звані "некомерційні" культурні послуги, часто орієнтується на задоволення культурних потреб окремих верств населення. Для культурних установ такого типу доволі складно перейти на самофінансування, тому вони без державної підтримки припинять своє існування. Друга група закладів культури представлена, найперше, клубами та будинками культури у сільській місцевості. Без бюджетного фінансування такі заклади, скоріш за все, припинять роботу, що призведе до позбавлення населення доступу до будь-яких послуг культури.

Отож, попри розширення можливостей для отримання економічних вигод від реалізації культурного продукту, тотальна комерціалізація галузі культури неможлива. Особливістю державної політики у галузі культури є те, що вона має передбачати реалізацію двоєдиного завдання: з одного боку, галузь культури має продукувати затребуваний населенням культурний продукт, що безпосередньо позначається на економічній ефективності роботи закладів та організацій галузі; з іншого боку, держава має розглядати культурну політику як засіб пропагування ідей, цінностей, просування якісного культурного продукту заради підвищення культурного рівня населення. Орієнтація лише на задоволення запитів населення неприйнятна, вона загрожує тоталь-

ною комерціалізацією, домінуванням масових видів культури, "відсуванням" від уваги суспільства зникаючих та орієнтованих на вузьку аудиторію видів мистецтва та, як наслідок, поступовою культурною деградацією суспільства.

Попри виняткове безпекове, економічне та виховне значення культури в сучасному суспільстві, в Україні вона впродовж трьох десятиліть належить до пріоритетів державної діяльності значною мірою декларативно. У вітчизняній практиці утвердилась традиція залишкового фінансування галузі культури, видатки на її потреби найперше підпадають під секвестрування при виникненні дефіциту бюджету. Підтвердженням вторинного ставлення до культури є також факт, що показники діяльності закладів та установ культури відображаються на інтернет-платформі органу державної статистики з двоохрічним запізненням, а неспроможність індивіда задовольнити власні культурні потреби у статистичних дослідженнях не розглядають як ознаку бідності при оцінюванні рівня життя та депривацій.

Фіскальна політика у сфері духовно-культурного розвитку передбачає застосування різного роду фіскально-бюджетних інструментів:

- бюджетне фінансування (утримання) закладів культури комунальної та державної форми власності, фінансування централізованих заходів культурного характеру регіонального та місцевого значення;

- квазіфіскальні інструменти (пільги) для інституцій громадянського суспільства, протекціоністські заходи для окремих культурних індустрій (кіновиробництва, книговидання та ін.). З 2021 року для підтримки культурних індустрій, які постраждали в період карантинних обмежень, було впроваджено низку фіскальних послаблень, зокрема запроваджено знижено ставку податку на додатну вартість до 7% для послуг з організації культурно-мистецьких заходів (вистав, концертів, музейних виставок та ін.), а вітчизняні кіноіндустрія та кінопрокат вітчизняних фільмів, випуск аудіокниг звільнені від оподаткування доданої вартості [15];

- державна фінансова підтримка окремих культурних установ (творчі спілки, художні колективи та ін.) у формі проєктного фінансування. У законодавство впроваджено поняття "бюджетного гранту" на реалізацію проєкту чи програми у сфері культури, а також звільнено суми таких грантів від оподаткування. Оскільки організація грантової підтримки культури у 2021 році була незавершена, а в 2022 році у зв'язку з необхідністю консолідації бюджетних ресурсів на забезпеченні оборони країни, норми про надання фінансової підтримки культурних проєктів у формі бюджетних грантів поки залишаються декларативними без практичного втілення.

Впровадженні в останні роки фіскальні преференції для галузі культури покликані стимулювати розвиток культурних індустрій в складних економічних умовах. Водночас, основу фінансової підтримки надання культурних послуг другою групою закладів культури формує пряме бюджетне фінансування. Бюджетні кошти в Україні спрямовуються на утримання закладів культурного обслуговування населення, до яких належать будинки та палаци культури, бібліотечні заклади, музеї та філармонії та ін. Сумарні обсяги видатків на духовний

Рис. 1. Видатки зведеного бюджету України на духовний та фізичний розвиток номінальні та скориговані на індекс споживчих цін (ІСЦ) у 2010–2021 рр., млрд грн

Джерело: розраховано авторами за [9; 10].

та фізичний розвиток з бюджетів усіх рівнів у 2021 році досягли 43,4 млрд грн, що вчетверо перевищує показники 2010 року (рис. 1). Однак, розрахунок об'ємів фінансування, скоригованих на рівень зростання споживчих цін, переконливо підтверджують стагнацію бюджетної підтримки культури.

Ефективність бюджетного фінансування культури оцінюють крізь призму виробничих показників діяльності відповідних закладів, зокрема стан матеріально-технічної бази, чисельність персоналу та ін. Лише частину показників звітності галузі культури, які можна визначити як індикатори результативності відповідних видатків, відображають кількісні параметри надання відповідних послуг та рівень охоплення ними населення. Після різкого спаду в 2014 році, що має об'єктивне пояснення, в наступні роки спостерігається відновлення інтересу суспільства до культурного продукту, який надають заклади галузі культури. Найбільші показники охоплення населення характерні для діяльності музейних закладів, що певною мірою обумовлене налагодженою практикою співпраці між регіональними та місцевими музеями та закладами середньої і вищої освіти. На школярів та студентів у різні роки припадало від 1/2 до 2/3 загальної кількості відвідувачів музейних установ. Натомість, доводиться констатувати низьку затребуваність суспільством продукту театральних та концертних закладів, що підтверджують слабкі показники відвідуваності за цими напрямками надання культурних послуг. За даними статистики, послугами мережі бібліотечних закладів за останні роки охоплена в середньому третина населення країни [8].

Оцінюючи динаміку результатів діяльності культури, на наш погляд, їх не можна визначити повною мірою об'єктивними. Підстави для таких висновків дає практика приписування показників, відсутність об'єктивних індикаторів оцінки результативності виконання бюджетних програм у галузі культури, достовірність яких можна підтвердити емпірично. Дослідження ефективності видатків місцевих бюджетів на виконання бюджетних програм у галузі культури [5] свідчать, що визначені у них показники результативності й ефективності нерідко мають формальний характер та можуть бути достатньо легко зманіпульовані, або ж взагалі не мають дієвих способів перевірки рівня виконання. Більш того, у складі індикаторів виконання більшості бюджетних програм,

в тому числі у галузі культури, відсутні показники, які б відображали задоволеність кількісно-якісними параметрами надання цих послуг їх безпосередніх споживачів.

Викликають сумніви щорічно фіксовані у звітності органів статистики показники діяльності бібліотек. Впродовж останніх років залишається незмінним показник кількості книговидач в середньому на 1-го читача, що малоймовірно. На протипагу статистичним даним, які фіксують охоплення бібліотечними послугами 1/3 населення країни, соціологічні дослідження свідчать, що 60% дорослих мешканців країни взагалі не виявляють інтересу до читання, а хоча б один раз на рік відвідують бібліотеку менше 23% українців [1]. У 2018 році лише 6,4% охоплених опитуванням українців прочитали більше 10 книг за рік, а більше 25 книг — 3,7% опитаних, що переконливо підтверджує нереальність показника офіційної статистики щодо середньої кількості книговидач на 1-го читача.

Фактично проваленою можна вважати іншу важливу місію бібліотек, а саме заохочення суспільства до читання як способу проведення вільно часу. На теперішній час найбільш поширеними формами дозвілля громадяни відзначають перегляд телевізійних програм (58%), читання новин у ЗМІ та активність у соціальних мережах (31% і 30%, відповідно), тоді як читання книг — всього 21% опитаних. Популярний у радянські часи стереотип про найбільш читаючу націю у світі на сьогодні значною мірою розвінчаний, а вітчизняне суспільство поступово трансформується у низькоінтелектуальне, де превалує споживання продукції масової культури. За рівнем інтересу до читання Україна належить до аутсайдерів серед країн Європи, а найбільш читаючими у світі є мешканці розвинених країн (США, Великобританія) і держав, що прикладають зусиль для перетворення у лідерів глобального розвитку (Китай, Індія) [18].

Збереження бібліотеками застарілих підходів до роботи, відсутність ініціативи щодо популяризації читання як способу проведення дозвілля та інструменту для саморозвитку є причиною того, що понад 2/3 мешканців України, які не читають книг, не мають бажання цього робити або не вбачають потреби [17]. Завдяки цьому створене сприятливе середовище для прискореної інтелектуальної та культурної деградації нашого суспільства, непоодинокі прояви чого можна спостерігати у різних сферах суспільного життя (руйнація пам'яток

архітектури та археології, падіння культури спілкування у соціальних мережах, зниження довіри до офіційної медицини на користь "народних" методів лікування та ін.).

Дисонанс між пропозицією культурних послуг та інтересами населення додатково підтверджують результати тематичних соціологічних досліджень. Результати опитування Інституту Гете в рамках проекту "Культурно-освітня академія" засвідчили, що лише п'ята частина мешканців міст задоволені рівнем культурного життя, а серед причин власної пасивності у культурному житті на чільне місце респонденти поставили нестачу цікавих культурних подій (34%), вказавши серед них також брак коштів (28%) та часу (25%) [16]. Отже, поряд із матеріальними чинниками (відсутність фінансових можливостей та зайнятість, значною мірою обумовлена низькими життєвими стандартами), понад третина населення прямо вказує на прогалини у роботі закладів культури як причину незадоволення їх культурних потреб. За наявності у великих містах театральних та музично-мистецьких закладів, частина їх мешканців (14-17%) відзначили нестачу в культурному житті концертів, музичних фестивалів, театральних вистав. Такі показники на фоні низьких результатів відвідуваності закладів театрального мистецтва додатково підтверджують недостатню відповідність пропонованого ними культурного продукту потребам споживачів.

На відміну від великих міст, де культурне життя певною мірою триває, у невеликих містах та сільських територіальних громадах в нових соціально-економічних реаліях воно практично зупинилось, звузившись до проведення одиничних культурно-мистецьких заходів. Будинки культури та клуби у сільській місцевості залишаються основними осередками культурного життя, нерідко вони являють собою єдине місце для дозвілля та творчого розвитку дітей та дорослих. Як зазначає В. Баласанян, передача цих установ на фінансування з бюджетів територіальних громад не передбачала жодних механізмів державної підтримки їхнього функціонування. Громади не мають повноважень самостійно коригувати мережу будинків культури та клубів без погодження з Міністерством культури [6]. Значна частина цих клубних закладів перебуває у край занедбаному стані, потребує капітального ремонту, оновлення обладнання, апаратури, що власними силами територіальні громади зробити не в змозі. Через низькі стандарти оплати праці та відсутність професійних перспектив клубні установи у сільських громадах переживають дефіцит кваліфікованих кадрів. Через нестачу фінансування для забезпечення повноцінної роботи закладів культури, у багатьох територіальних громадах вони перетворились на симулякри, що формально існують, однак не провадять жодної діяльності. Відтак, реалією сьогодення для значної частини сільського населення є позбавлення доступу до будь-яких культурних послуг, не кажучи уже про їх якість та відповідність очікуванням.

Усе це приводить до висновку про необхідність важливих змін у системі фінансування культури на загальнодержавному рівні: по-перше, необхідне суттєве збільшення обсягів видатків на культуру і мистецтво у державному та місцевих бюджетах; по-друге, так званий програмний принцип формування бюджетів потре-

бує істотною адаптації до специфіки культурного сектора.

Окрім бюджетного фінансування та власних зароблених коштів, важливим джерелом фінансування закладів, які надають культурні послуги є благодійні пожертви і спонсорські внески. Однак, фінансова статистика діяльності різних типів культурно-мистецьких закладів та організацій в Україні показує, що, по-перше, обсяги офіційно заявлених благодійних пожертв є доволі незначними, по-друге, є підстава вважати, що культурні організації нерідко намагаються приховати реальні обсяги надходжень від спонсорства та благодійництва, тим більше, що часто вони мають місце не в грошовій формі, а у вигляді надання послуг чи інших благ. Причиною приховування є недостатні податкові пільги як для донорів, так і для реципієнтів, а також недоліки законодавчого регулювання діяльності неприбуткових організацій.

ВИСНОВКИ

Вирішення вищезазначених проблем вимагає проведеної кардинальних реформ у царині культури, спрямованих на впровадження ринкових інструментів у її діяльності, перехід від бюджетного забезпечення до бюджетного регулювання галузі. Найважливіші зміни, яких потребує галузь культури в Україні, такі:

— впровадження концепції сучасного культурного менеджменту, що передбачає відмову від вузькоспеціалізованого профілю місцевих закладів культури та перехід до їх поліфункціональності. Варто погодитись із фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень, які вбачають перспективи закладів культури низового рівня у реалізації комунікаційних і просвітницьких завдань, наданні соціальних послуг. Це дасть змогу уникнути маргіналізації закладів культури, відійти від традиційного їх сприйняття як установ дозвілля та сприятиме їх становленню як інститутів гуманітарного розвитку громад [4];

— реальне впровадження програмного принципу формування бюджету галузі. Нині більшість бюджетних програм мають середньостроковий характер, однак з орієнтовними обсягами фінансування та "розмитими" цілями. Нерідко конкретні обсяги видатків виявляються заниженими порівняно з реальною потребою, а плани із залучення коштів з позабюджетних джерел — надмірно оптимістичними. Негативно позначаються на ефективності бюджетних програм у галузі культури не розробленість єдиних правил формування і затвердження цільових програм, прогалини методики оцінювання результатів їх виконання. Впровадження проектного підходу до реалізації програм у галузі культури відкриває можливості для залучення зовнішнього фінансування, що особливо актуально в умовах жорсткого дефіциту бюджетних ресурсів. На теперішній час грантову підтримку культурно-мистецьким заходам та представникам творчих професій пропонує значний перелік донорських структур, таких як House of Europe, Grant management, Goethe-Institute, Міжнародний фонд "Відродження" та інші. Проте, їхнє залучення стримується пасивністю закладів культури у питанні провадження фандрайзингової діяльності та відсутністю навиків підготовки документації на отримання грантової підтримки;

— оптимізація мережі закладів культури як передумова для реформування механізму бюджетного фінансування галузі. Усі бюджетні заклади культури, на наш погляд, доцільно розмежувати на групи залежно від їхньої спроможності до самостійного функціонування в умовах ринку. Відтак, держава чітко з'ясує питання, яка частина закладів у короткий термін може бути роздержавлена, яким закладам культури доцільно надати статусу неприбуткових організацій зі збереженням часткового бюджетного субсидування, а для яких закладів варто зберегти існуючу практику повного утримання за рахунок бюджетних коштів;

— вдосконалення законодавства, яке стримує надання закладами культури комерційних послуг, що знижує перспективи їх трансформації у самоокупні. До прикладу, на сьогодні музеї позбавлені можливості випускати та реалізовувати сувенірну продукцію, відкрити музейне кафе, де б відвідувачі могли поділитись враженнями (що є звичною практикою в багатьох країнах), змінювати графік роботи для залучення додаткових відвідувачів, організувати платні програми для різних вікових категорій населення та інше. Поряд з цим, до цього часу не сформоване правове поле меценатства, що дало б можливість залучити для потреб культури кошти соціально відповідального бізнесу та заможних людей [14];

— диверсифікація джерел та методів фінансування культурних заходів. В рамках диверсифікації доцільно забезпечити стимулювання та протекціонізм щодо вітчизняної культури, адже нині податкова система передбачає незначні преференції для бізнес-структур, які займаються благодійництвом у царині культурних послуг. Також варто звернути увагу на популяризацію стимулів не фінансового характеру щодо залучення бізнесу до фінансування культурних проєктів. Тут мається на увазі практиковане у західних країнах закріплення за бізнес-структурами статусу головного мецената закладу культури з можливістю використання цього для формування його позитивного іміджу. Поряд з цим, доцільно розглянути можливість впровадження методів спільного фінансування культурних проєктів на засадах державно-приватного партнерства. На наш погляд, використання такого механізму дасть можливість досягти концентрації бюджетних коштів у найбільш затребуваних сферах культурних індустрій.

Література:

1. 60% українців за останній рік не відвідали жодної бібліотеки чи книгарні. Ukrainian Reading and Publishing Data 2018. URL: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/>
2. Baumol W. J., Bowen W. G. *Performing Arts, The Economic Dilemma: a study of problems common to theater, opera, music, and dance*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1966.
3. Heilbrun J. Ch. 11. Baumol's cost disease. *A Handbook of Cultural Economics, Second Edition*. 2nd edition. R. Towse (Ed.), Bournemouth University and CREATE Fellow in Cultural Economics, University of Glasgow, UK, 2013. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/18507446.pdf>

4. Актуальні питання реформування управління сферою культури у сучасних умовах. Аналітична записка. Веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень. 2017. 13 квітня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualni-pitannya-reformuvannya-upravlinnya-sferoyu-kulturi-u>

5. Аналітична записка за результатами публічного звітування головних розпорядників коштів обласного бюджету Тернопільської області за підсумками 2016 року / Малиняк Б. та ін. Тернопіль: ZAZA-print, 2017. 32 с.

6. Баласанян В. Культура і реформа децентралізації: що робити з клубними установами? Ліга.Блоги. 2019. 5 грудня. URL: <https://blog.liga.net/user/vbalasanian/article/35236>

7. Возняк Г. Бюджетна політика у сфері культури і мистецтва: проблеми і перспективи. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 4. С. 135—137.

8. Заклади культури, мистецтва, фізичної культури і спорту України у 2016 році. Статистичний бюлетень / відп. за вип. О. О. Кармазіна. К.: Державна служба статистики України, 2017. 89 с.

9. Звітність про виконання Державного та місцевих бюджетів України. Офіційний веб-портал Openbudget.gov.ua. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>

10. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 1992—2020 рр. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_gr_u.htm

11. Кічурчак М. Оцінка бюджетного фінансування сфери культури України на субнаціональному рівні в контексті сталого розвитку. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2020. № 4 (35). С. 230—237.

12. Ковач О. Скорочення фінансування культури та освіти впливає на здатність України захистити себе (західна преса). Радіо Свобода. 2020. 20 квітня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ohliad-zakhidodjipresy/30565434.html>

13. Копил О. Досвід європейських країн щодо інвестування в культуру та можливості імплементації для України. Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету. 2021. № 1 (2). С. 13—22.

14. Мимка Д. Ходить в музеї — там не страшно. Як музеям стати дружніми до дітей. URL: http://tvoemisto.tv/exclusive/hodit_v_muzei__tam_ne_strashno_lvivski_kulturni_diyachky_vydaly_knyzhku_dlya_batkiv_aby_ti_hodyly_z_ditmy_v_muzei_95998.html

15. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій: Закон України від 04.11.2020 р. № 962-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-20#Text>

16. Тільки 21% українців задоволені рівнем культури у своїх містах, — опитування. LB.Ua. 2015. 16 грудня. URL: https://ukr.lb.ua/culture/2015/12/16/323670_tilki_21_ukraintsiv_zadovoleniy.html

17. Читання в Україні. Ukrainian Reading and Publishing Data 2018. URL: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/>

18. Эксперты назвали самые читающие и самые мало читающие нации. Naked Science. 2015. 19 мая. URL: <https://naked-science.ru/article/media/eksperty-nazvali-samye-chitayu>

References:

1. Ukrainian Reading and Publishing Data (2018), "60% of Ukrainians have not visited any library or bookstore in the last year", available at: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/> (Accessed 2 Oct 2022).

2. Baumol, W. J. and Bowen, W. G. (1966), *Performing Arts, The Economic Dilemma: a study of problems common to theater, opera, music, and dance*, M.I.T. Press, Cambridge, Mass., UK.

3. Heilbrun, J. (2013), "Baumol's cost disease", *A Handbook of Cultural Economics*, Second Edition, 2nd edition, Ch. 11, Bournemouth University and CREATE Fellow in Cultural Economics, University of Glasgow, UK, available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/18507446.pdf> (Accessed 2 Oct 2022).

4. The National Institute for Strategic Studies (2017), "Current issues of management reforming of the culture sphere in modern conditions. Analytical note", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualni-pitannya-reformuvannya-upravlinnya-sferoyu-kulturi-u> (Accessed 2 Oct 2022).

5. Malyniak, B. (2017), *Analitichna zapyska za rezultaty publicznego zvituvannya holovnykh rozporiadnykh koshtiv oblasnoho biudzhetu Ternopil'skoi oblasti za pidsumkamy 2016 roku* [Analytical note on the public reporting results of funds main managers of Ternopil region regional budget according to 2016], ZAZA-print, Ternopil, Ukraine.

6. Blog.Liga (2019), "Culture and decentralization reform: what should we do with club institutions?", available at: <https://blog.liga.net/user/vbalasanian/article/35236> (Accessed 2 Oct 2022).

7. Voznyak, H. (2016), "Fiscal policy in the sphere of culture and art: problems and prospects", *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, vol. 4, pp. 135-137.

8. Karmazina, O. (2017), *Zaklady kultury, mystetstva, fizychnoi kultury i sportu Ukrainy u 2016 rotsi*. Statystychnyi biuleten [Institutions of culture, art, physical culture and sports of Ukraine in 2016. Statistical bulletin], The State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

9. Openbudget.gov.ua (2022), "Reports on the execution of the State and local budgets of Ukraine", available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table> (Accessed 2 Oct 2022).

10. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2022), "Consumer price indices for goods and services in 1992-2020", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_gr_u.htm (Accessed 2 Oct 2022).

11. Kichurchak, M. (2020), "Evaluation of the cultural sphere budgetary financing at the subnational level in the context of sustainable development in Ukraine", *Financial*

and credit activities: problems of the theory and practice, vol. 4 (35), pp. 230—237.

12. Radio Svoboda (2020), "Cuts in culture and education funding affect Ukraine's ability to defend itself (Western press)", available at: <https://www.radio-svoboda.org/a/ohliad-zakhidoji-presy/30565434.html> (Accessed 2 Oct 2022).

13. Kopyl, O. (2021), "Experience of European countries in investing in culture and opportunities for implementation for Ukraine", *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, vol. 1 (2), pp. 13—22.

14. Tvoemisto.tv. (2020), "Go to museums — it's not scary there. How can museums become child-friendly?", available at: http://tvoemisto.tv/exclusive/hodit_v_muzei_tam_ne_strashno_lvivski_kulturni_diyachky_vydaly_knyzhku_dlya_batkiv_aby_ti_hodyly_z_ditmy_v_muzei_95998.html (Accessed 2 Oct 2022).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), *The Law of Ukraine "On amendments to the Tax Code of Ukraine regarding state support for culture, tourism and creative industries"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-20#Text> (Accessed 2 Oct 2022).

16. LB.Ua (2015), "Only 21% of Ukrainians are satisfied with the level of culture in their cities — survey", available at: https://ukr.lb.ua/culture/2015/12/16/323670_tilki_21_ukraintsiv_zadovolenyi.html (Accessed 2 Oct 2022).

17. Ukrainian Reading and Publishing Data 2018 (2019), "Reading in Ukraine", available at: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/> (Accessed 2 Oct 2022).

18. Naked Science (2015), "Experts named the most reading and least reading nations", available at: <https://naked-science.ru/article/media/eksperty-nazvali-samye-chitayu> (Accessed 2 Oct 2022).

Стаття надійшла до редакції 03.10.2022 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73